

Spreuken 8: 1-11, Mijn held en ik. Zomerwisseldienst Rotterdam, 15 augustus 2021

Zusters en broeders,

In haar beroemde essay, *A room of one's own*, een kamer voor jezelf, beschrijft Virginia Woolf zichzelf zittend aan de oever van een prachtige oude universiteitsstad, Oxbridge genaamd. Zij is uitgenodigd voor de lunch. Het is vroeg in de herfst, de bomen zijn prachtig van kleur, en de atmosfeer nodigt uit tot nadenken. Als lezer waan je je meteen zittend naast Virginia Woolf op die oever; ziet de vuurrode bladeren aan de bomen, het gotisch bewerkte zandsteen van collegegebouwen dat er net bovenuit komt. De warme, dromerige sfeer wordt abrupt verstoord door een 'Beadle', een ordebewaker van een van de colleges die haar van het gras weg komt jagen: daar mogen alleen de, mannelijke, leden van het college komen.

In dit korte stukje komen veel dingen samen die mijn boeien aan Virginia Woolf. Haar schrijfstijl met oog voor de kleinste details, het thema van binnen- en buitengesloten worden. Ze toont aan hoe verschillend de maatschappij omgaat met mannen en vrouwen, en hoe bepalend gender is in hoe je de wereld ervaart. Haar belangrijkste conclusie in haar essay, de titel verradt het al, is dat een vrouw eigen middelen moet hebben en een kamer voor zichzelf om romans te kunnen schrijven.

Deze conclusie omvat veel meer dan het schrijven van boeken, hoewel er in haar tijd heel weinig vrouwelijke schrijfsters waren die uitgegeven werden. Het gaat er volgens mij om dat iedereen de mogelijkheid moet hebben om keuzes te maken en niet vast blijft zitten in het vakje waar de maatschappij je in neerzet. Dit thema kan je in onze tijd op veel meer situaties toepassen dan alleen op mannen en vrouwen. Of je blank of gekleurd bent, homo of hetero, allochtoon of autochtoon, enfin vul maar in, bepaalt welke kansen je hebt om een huis te kopen, een goede opleiding te krijgen of toegang tot de beste zorg. Een kamer voor jezelf maakt het mogelijk om te onderzoeken welke blik jouw wereld kleurt en je leven bepaalt en iedereen zou die luxe van zelfkennis moeten kunnen hebben.

Een goede handleiding voor een dergelijk (zelf)onderzoek kun je vinden in de eerste negen hoofdstukken van het bijbelboek Spreuken. Daarin staan een reeks raadgevingen, van een vader aan een zoon, of een leermeester en een leerling, over een wijze levenshouding. Het gaat om een mix van zowel praktische wijsheid als levenskunst. De mens wordt niet wijs geboren, hij moet al lerend wijs worden. Het gaat vooral over je dagelijkse doen en laten; wijs zijn wil zeggen dat je rechtvaardig en oprecht bent. De wijsheid die Spreuken leert is geen slaafse gehoorzaamheid, het gaat juist om luisteren en inzicht door kennis en het stelt

je in staat om zelf beslissingen te nemen. Een wijs mens kan de verschillende stemmen in zichzelf onderscheiden en voor het goede kiezen.

Dat is in onze tijd makkelijker gezegd dan gedaan. We worden voortdurend beïnvloed door de programma's die we kijken op televisie en de kranten die we lezen. Om over reclames maar te zwijgen. Er bestaan hele studies over de manier waarop je een supermarkt inricht zodat je je klanten verleidt om ze veel mogelijk onnodige producten in te slaan. Waarom ligt, denkt u, het snoep op kinderooghoogte? Als het naar versgebakken brood ruikt wanneer je een huis binnenkomt, voel je je meteen welkom. Dus is het een bekende makelaarstruc om appeltaart te bakken vlak voordat er kijkers in je huis komen.

Er zijn zoveel meningen en waarheden, hoe kan je dan nep nieuws van echt nieuws onderscheiden, hoe bepaal je wat waar is en niet? We worden voortdurend geconfronteerd met tegenstrijdige meningen, in de krant, op facebook, en de media of zien we alleen maar wat wij willen zien omdat we in onze eigen bubbel vastzitten en al het andere nieuws buiten houden? Zijn wij ons er wel voldoende van bewust hoezeer onze blik gekleurd wordt door aannames die we overnemen uit onze opvoeding en omgeving? Op de lagere school noemden kinderen mij de sproetenkoningin, ik vond dat een eretitel want mijn vader had ook rood haar en sproeten en mijn zusjes hadden dat niet. Stel dat ik het enige kind in het gezin was dat er anders uitzag, hoe zou ik dan gereageerd hebben, zou ik me door mijn sproeten buitengesloten hebben gevoeld?

Vrijdag was ik gevraagd om te spreken bij een uitvaart van een zeventigjarige vrouw die onverwacht overleden was. In het voorbereidingsgesprek met haar man en twee kinderen vroeg ik hen wat zij het belangrijkste vinden om over hun vrouw en moeder te vertellen. Er kwamen prachtige antwoorden, de liefste moeder, een prachtige vrouw, zorgzaam en dol op snoep. Pas halverwege het gesprek, toen de weduwnaar vertelde hoe zij zich, bij hun eerste ontmoeting, steeds verschuilde achter haar lange haren, hoorde ik dat zij geboren was met een open verhemelte en een zogenaamde hazenlip. Voor de vrouw zelf heeft dit haar hele leven bepaald hoe zij zichzelf zag, namelijk als lelijk en anders dan de anderen, zij kon zich niet voorstellen dat mensen haar mooi vonden of de moeite waard. Als kind was ze gepest om haar uiterlijk en haar ouders hadden haar steeds verteld dat zij wel zou overblijven en dan mooi voor het huishouden kon zorgen. Tot zij in het café Henk ontmoette die als een blok voor haar viel en een lang en gelukkig huwelijk volgde. De buitenwereld kreeg alleen haar vrolijke optimistische kant te zien, want alleen dan hoorde ze erbij in haar eigen ogen. 's Nachts spookten eenzaamheid en pijn door haar hoofd, ze had haar eigen kamer haar hele leven gesloten gehouden voor zichzelf.

Virginia's warme pleidooi voor een inkomen en een eigen kamer voor vrouwen, zou ik graag willen uitleggen als een veel breder pleidooi, namelijk om ruimte te scheppen, om een plek te maken waar mensen niet uitgesloten worden en die vrij is van oordelen. Het is zowel ruimte maken in jezelf in gedachten, waardoor je beseft wie je bent en wat je wil zijn als een open blik en luisterend oor voor anderen, zodat zij ook de kans krijgen om te ontdekken wie zij zijn. Ook een gemeente zou een kamer voor jezelf kunnen zijn, een plek waar mensen kunnen rusten en verhalen kunnen delen. Want we hebben anderen nodig en hun verhalen om door te krijgen hoezeer wij bepaald worden door de normen en waarden van de maatschappij. Soms zijn die heel helder verwoord, zoals de vrijheid, gelijkheid en broederschap van de Franse revolutie, maar vaker nog blijft het onuitgesproken, of alleen

vanzelfsprekend voor wie erbij hoort en vervreemdend voor de buitenstaander. Vooroordelen en uitsluitingsmechanismes, maken het onmogelijk om ruimte te creëren en ze zijn moeilijk te overwinnen.

Daarom is het nodig dat mensen de moed opbrengen om precies te beschrijven wat ze meemaken. Wat zien wij, welke emoties roept dat bij ons op, maakt het ons blij of kwaad, waar doet dat ons aan denken, welke ideeën komen opborrelen? Wanneer heel veel mensen hun kleine, afzonderlijke, individuele levens openlijk gaan delen door erover te schrijven of te spreken, kan zich iets openen. Zo ontstaan scheuren in de vaste ideeën over wat goed is en waar of wijs.

Mijn ogen zijn goed open gegaan toen ik als arme student door Indonesië reisde met een reisbeurs en elke roepia moest omkeren om er drie maanden te kunnen blijven. In de ogen van de mensen daar was ik juist rijk omdat ik die reis kon maken en werd ik voortdurend om geld gevraagd. Ik geneerde me soms wanneer ik uit zuinigheid aarzelde om de volle mep voor iets te betalen en bleef afdingen. Op Sulawesi, het oude Celebes, heb ik gelogeed bij Amerikaanse zendelingen die werkten met Balinese vissers. Zij waren door de transmigratiepolitiek van de overheid verplaatst naar de natte binnenlanden van een totaal ander eiland, waar zelfs geen rijst wilde groeien. Omdat zij de schooluniformen van hun kinderen niet konden betalen werden die uitgesloten van onderwijs. Toch legden ze al hun geld bij elkaar om een jonge danseres uit Bali te laten overkomen zodat hun kinderen de traditionele dansen zouden leren. Elke avond was er gamelanmuziek en werd er gedanst bij het licht van olielampen. Dit heeft mij doen beseffen hoezeer ik met een gekleurde en beperkte blik naar de bevolking keek. Mijn visie op armoede en rijkdom werd behoorlijk omvergegooid.

Toen stond Wijsheid midden op mijn weg, en hoorde ik haar stem, ik leerde waardevolle dingen. Wanneer Wijsheid hardop spreekt gaan mensen zich misschien inspannen om verandering te brengen in de regeltjes en meningen die onze voorkeuren en onze manier van leven hebben gevormd. Onze blik wordt verruimd en er ontstaat, wat in het Engels zo mooi 'room for improvement' heet, ruimte voor verbetering. Wijsheid is op allerlei plekken te vinden, in een rommelige straat, in een uitgescheurd stukje van een krant, in een paardenbloem in de zon, wanneer je 's nachts naar huis loopt onder een heldere sterrenhemel, in de stilte van een kerk of in het gepiep van de wielen van de tram die de hoek om gaat. Juist die kleine dagelijkse dingen observeren en benoemen maakt je ontvankelijk voor nieuwe betekenissen.

Het is een lastige opdracht om wijs te zijn, het is een leven lang leren balanceren tussen ruimte scheppen en verbinding zoeken. Mensen zijn niet gelijk en iedereen heeft andere wensen en verlangens, soms wil iemand zijn of haar eigen kamer heel anders inrichten of helemaal vol zetten met allemaal dezelfde meubels van Ikea. Durven we zo vrij en open in het leven te staan? Het is heel spannend want aan de ene kant heb je de veiligheid nodig van een kamer voor jezelf, een plek waar jij alles kan en mag bepalen en aan de andere kant word je juist in je denken en handelen beïnvloed door de wereld en al haar rommeligheid. Het is een heel precies zoeken en aftasten tussen hoe vervelend het is om buitengesloten te worden en om in een bubbel binnen gesloten te worden, wat misschien nog erger is.

De wijze mens gaat op zoek naar wat alledaags is, wat verborgen blijft, naar de stem die niet opvalt in al het lawaai. Een simpele situatie of gebeurtenis kan tot een inzicht leiden waardoor alles in een ander daglicht komt te staan. Daardoor ontstaat een scheurtje in al die vaststaande betekenissen, een scheur die steeds wijder wordt zodat steeds meer mensen zich gekend en gezien weten.

Dat het zo moge zijn.

Henriette van Dunné